

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. Cornelii Taciti Opera Qvae Exstant

Tacitus, Cornelius

Antverpiæ, MDLXXXIX

Liber III.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-496](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:468-1-496)

11. 11.
miae indulgentia soluti
miseritatem, inter at
modum Cæcina men
cyprianum fore pada
en Valentem admone
nouum Principem p
digressus, partem equi
allatij quartædecimz
cœfima fecut: post
marchi, cum verilla
dum. Profecto Cæcina
ur, ut in itinere oppen
que validior, immo
mole occurretetur. Ia
nulla. Ipse Rauennam
secretum compone
post prefecturam alz
positus, quod non sh
undiam flagitosam per
tum, an (quod cuncti
impulerit. Scripom
menta huiuscē belli
ruptas in adulacionem
de prodiō Galbāno
ad Vitellium ante
piones affecutus, cenu
varius artibus subru
bēcā ad mutandam
C. COL

C. CORNELI ITACITI²³⁵

AB EXCESSV NERONIS HISTO-

RIARVM LIB. III.

BREVARIUM LIBRI.

VESPASIANI copia in Italianam veniunt, duce & in instincione Antonio Primo. Sparsim quan
dam gesta, & leues pugnae. Clavis Rauennas ad Vespasianum deficit: & proditorem animum
Cæcina aperit. sed hic parum prospere, quia à milite vincitus captusq. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superuentu nouarum legionum prælium: idq. noctu. sed &
tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. ubi magna
strages, paullo post in ipsa urbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec sine sauitia.
P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interfici. Fabius Valens contra Antonium venit: sed
pugna illa magnacognita, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item
Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romanam petunt. Vitellius insidiari Apenninum iubet. sed
belli mox pertusus, pacificatur cum Sabino Vespasiani fratre. Quid paclum Germanici milites
rupere. Sabinum in Capitolium compulerunt, obfederunt, expugnarunt, incenderunt. Quedam à
L. Vitellio fratre Principis in Campania gesta. Tandem Vespasiani omnes copia Romam venire:
per vim & varia prælia ingressa sunt, omniaq. libidine & cæde fædarunt. Mors ipsius Vitellij.
Gesta uno eodemq. anno.

ELIOR E fato fideque Flauianarum partium duces
consilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Ter
tiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, pla
ceretne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires
vniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro
Italiæ constantius foret. Quibus opperiri auxilia, &
trahere bellum videbatur, Germanicarum legionum vim
famamque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britanici

Vespasiani
duces de
bello delibe
rant.

Quidam id
differunt.

exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, & quamquam atrociter
loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed in secessis interim alpibus, venturum cum co
piis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas ve
lut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ, nouas vires affore, & presentibus nihil peri
turum. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinationem Accelerans
ipsis urtem, Vitellio exitiosam differuit. plus secordiae, quam fiduciae, accessisse victoribus. alijs, & in
Neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiae municipia desides, tantum hospiti
bus metuendos: quanto ferocius antè se egerint, tanto cupidius insolitas voluptates hausisse.
Circo quoque, ac theatris, & amoenitate urbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito
spatio, redditurum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, unde vires, Britan
niam freto dirimi, iuxta Gallias, Hispaniasque. utrimque viros, equos, tributa: ipsamque Ita
liam & opes urbis. Ac si inferre arma vtrò velint, duas classes, vacuumque Illyricum mare.
Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in astatem aliam bellum? unde interim
pecuniam, & commeatus? Quin potius eo ipso vterentur, quod Pannonicæ legiones deceptæ ma
gis, quam viæ, resurgere in ultionem properent: Mæsci exercitus, integras vires attulerint.
Si numerus militum potius, quam legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & pro
fuisse disciplina ipsum pudorem. Equites vero, ne tum quidem victos, sed, quamquam rebus
aduersis, disiectam Vitellij aciem. Due tunc Pannonicæ ac Mæsicæ alæ perrupere hostem. Nunc
XVI. alarum coniuncta signa, pulsu sonituque, & nube ipsa operient ac superfundent oblitos
præliorum equites, equosque. Nisi quis retinet, idem suasor auctorique consilij ero. Vos, quibus
fortuna in integro est, legiones continete, mihi expedite cohortes sufficient. Nam, reserata militia,
impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigii vincentis insistere. Hæc atque
taka, flagrans oculis, truci voce, quod latius audiretur, & enim se centuriones

& quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, ut cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducemque spretâ aliorum segnitiâ, laudibus ferrent. Hanc sui famam eâ statim concione commouerat, quâ recitatis Vespasiani epistolis, non, vt plerique, incerta differuit, huc illic tracturus interpretationem, prout conduxisset. Aperte descendisse in causam videbatur: coquæ gratior militibus erat, culpæ vel gloriae socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuchi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Amplus Flavianus, naturâ ac senectâ contator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemque, quod cœptante legionum motu profugus, dein sponte reineauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flavianum, omissâ Pannoniâ ingressum Italiam, & discrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industria Flaviani egebat, sed vt consulaire nomen lungenibus tum maximè partibus, honestâ specie prætenderetur. Ceterum vt transmitteret in Italiam impunè, & eo usui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, quâ præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci erectam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo, opibusque, partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasque alpes. ac ne periuim illa Germanicis exercitibus foret, obseperat. quæ ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annona, veetigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendi frumentique ad deditioñem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentiam & sine luctu victoriam, & alia huiuscmodi prætexendo; sed gloriae audius, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterum ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur, repento incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq. leui prælio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina, inter Hostiliam vicum Veronensem, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit, tutus loco, cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quod si affiuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere: aut retrò actæ, desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septimâ Claudianâ aduenerit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præcerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terroreret. Flavianarum partium duces, omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnifice, pro caussâ fidenter, de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœsicum celebra.

Quem militibus audiunt.

vt virum, & ut apertum.

Cornelius Fuscius.

T. Flavia- nus.

** Confusa & corrupta.*

Vespasiani copia in Italia:

Vicentiam occupant:

Etiam Re- tonant:

Ipsa tam- ignaro & diffundente.

Cæcina ca- stra ab Ho- stiliam.

Qui verbis in Flavianos ferox, re- amicus.

Messalla laus.

Cæcina epi- stola parum libera.

Liberrima Flavianorū.

brare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitum asciti, plebem quoque, & viam equitum, quâ solâ valent, offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ * patientior: opposita in latus auxilia, infestâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cuin alâ * Taurianâ & vii cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandum ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricosque interfluit, missus, nunc illis, aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitû ad inuadendam Italianam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, & prosperæ in Armeniâ res addiderant. Idem, secretis apud Netonem setmibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, pri-
mum pilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertere.
Sed Primus ac Varus, occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium, aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, confedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoq. nuntiabatur. luce primâ, inermes plerosq. oppressere. Prædictum, ut paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogeret. Et fuere, qui se statim dederent. plures, abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt. Vulgatâ victoriâ, post principia belli secundum Flauianos, duæ legiones, septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti. & Minucius Iustus, præfectus castrorû legionis septimæ, quia * audacius quâm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, postquam Galbae imagines, discordiâ temporum subuersas, in omnibus municipiis recoli iussit Antonius: decorum pro causâ ratus, si placeret Galbae principatus. * Et partes præsumsere, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, quòd submissè Cæcina velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces cōtemtim, tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites, vanam formidinem vt hostes fecrere. Rapiuntur arma, & vt proditionis * ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus, turbine quodam ad exitium poscebat. propinquum Vitellij, proditoré Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quamquâ supplices manus tenderet, humi plerumq. stratus, lacerâ veste, pectus atq. ora singultu quatiens. Id ipsum apud infenos incitamentū erat, tamquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militū vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aspernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio,

Auxilia externa Vespasiani.

** Libri vett. fidei commissæ patientior.*

** Vat. Aurianâ.*

Arrius Varus.

Legiones duæ iis accedunt.

** Lib. opt. adductæ.*

Galbae ima- gines resti- tuta.

Verona ob- sessa.

Seditio in castris.

Antonius arte lenite parat.

seditio, & à conuiciis & probris, ad tela & manus transibant, iniici catenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles, disiectisque qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Opposuit sinum Antonius stricto ferro, aut militum se manibus, aut suis moriturum obtestans: ut quemq. notum, & aliquo militari * honore insignē aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuersus ad signa & bellorū deos, hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam iniicerent, orabat, donec fatisceret seditio, & extremo iam die, sua quisque in tentoria dilaberetur. Profectus eādem nocte Flauianus, obuiis Vespasiani litteris, discriminī exemptus est. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatum, eō atrocius aggrediuntur, quòd non, vt priùs, labore & opere fessæ, sed medio dici exarserant, vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitelliū scripsisse credebatur. vt olim virtutis modestiæque, tunc procacitatis & petulantiae certamen erat, ne minus violenter Aponium, quām Flauianum, ad supplicium deposcerent. Quippe * Mœsici, adiutam à se Pannionorum vltionem, referentes; & Pannonicī, velut absoluerebant aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Messalla (quamquam omni modo nisi) eripuere Saturninum, quām obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantiū fortè balnearum fornacibus abditus. Mox, omissis lictoribus; Patauium concessit. Digressu consularium, vni Antonio vis ac potestas in vtrumque exercitum fuit; cedentibus collegis, & obuersis militum studiis. Nec deerant qui crederent, vtramque seditionem fraude Antonij cœptam, vt solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitiosiore discordiâ, non suspicionibus vulgi, sed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Bassus, classis Rauepnatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ prouincia Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus, pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domū oppriebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palam præbet. classis Cornelium Fuscum præfectum sibi destinat, qui properè accurrit. Bassus, honoratâ custodiâ liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfeto alæ Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interuentu Hormi Cæsar is liberti. is quoque inter duces habebatur. At Cæcina, defectione classis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorū affectans, in principia vocat. Ibi Vespasiani virtutem, viresque partium extollit: transfugisse classem, arcem commeatum, aduersas Gallias Hispaniasque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conscient aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & missi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis castris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, projectas Vitellij effigies aspexit: vastum primò silentium, mox cuncta simul erumpunt. Huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, vt sine prælio, sine vulnere, vincetas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe vicitas. Et abesse vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadeci manusque. quos tamen iisdem campis illis fuderint strauerintque, vt tot armatorum millia velet grex venalium exsuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius classis accessionem

*Qua deterrita.**Igitur auctoritate agit.*** Ex manus, as vulgati, decore.**Et peruincit.**Iterum seditione.*** Vat. Mœsica legiones.**Expulsus Saturninus.**Antonius solus omnia regis.**Bassus classem prodit.**Cæcina idem conatur de exercitu.**Indignatio militum.*

cessionem fore. Id Bassus, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint,
 * etiam militibus principem auferre, licet integrōs incruentosque, Flauianis quoque partibus vi-
 les. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa? Hæc singuli, hæc vniuersi,
 vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, re-
 positis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum, Ferretus,
etiam milites
auferre,
 quintæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces
 diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & insontes tru-
 cidant. Relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam Cremonam
eunt.
 pergunt, vt legionibus primæ Italicae & Vniuersitatem Rapaci iungerentur:
 quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat.
 Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostiū exer-
 citus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iun-
 ctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem præfētū ab vr-
 be, acceleraturumque, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vi-
 tellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhæ-
 tiā timebatur: & Britanniā, Galliaque & Hispaniā auxilia Vitellius acci-
 uerat, immensam bellī luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato præ-
 lio victoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu, secundis à Veronā castris,
 Bedriacum venit. Postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxilia-
 res cohortes in Cremonensem agrum missæ, vt specie parandarum copia-
 rum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum,
 ad octauum à Bedriaco progressus, quò licentiūs populantur. Explorato-
 res (vt mos est) longius curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus
 eques, aduentare hostes, prægredi paucos, motum fremitumque latè audiri, Subitum ibi
prælum:
 nuntiavit. Dum Antonius, quid nam agendum, consultat, auiditate nauan-
 dæ operæ Arrius Varus cum promissimis equitum prorupit, impulitque Nec Anto-
nianis pri-
mò prope-
rum.
 Vitellianos modicâ cæde. nam plurim accursu, versa fortuna, & acerrimus
 quisque sequentium, fugæ ultimus erat. nec sponte Antonij properatum,
 & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus suos, vt magno animo capesserent
 pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo
 Varum equitesque eius reciperet. Iussæ armari legiones, datum per agros si-
 gnum, vt quæ cuique proximum, omisso prædâ, prælio occurserent. Pau-
 dius interim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem. Pulsii
 cum sauciis integri, suometipsi metu, & angustiis viarum conficitabantur.
 Nullum in illâ trepidatione Antonius constantis ducis, aut fortissimi mili-
 tis, officium omisit. occursat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus la-
 bor, vnde aliqua spes, consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis, eò nimisquam
animosè.
 postremo ardoris prouectus est, vt vexillarium fugientem hastâ transuerberarit. mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore, haut plures quam
 centum equites restitere. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis Adiuuit &
casus.
 riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea ne-
 cessitas, seu fortuna, lapsas iam partes restituit. Firmati inter se, densis ordi-
 nibus, excipiunt Vitellianos temerè effusos. atque illi consternantur. Anto-
 nius instare perculis, sternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, spo-
 liare, capere, arma equos abripere. Exciti prospero clamore, qui modò per
 agros fugâ palabantur, victoriae se miscebant. Ad quartum à Cremonâ lapi-
 dem, fulsere legionum signa, Rapacis atque Italicae, læto inter initia equitum
 suorum prælio, illuc usque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare
 ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, ultroque aggredi hostem,
 tantum per spatiū cursu & pugnando fessum. fortè victi, haut perinde rebus
 prosperis

prosperis ducem desiderauerant, atque in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem, viator equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiae gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, & equabat. Ita mixtus pedes equesque, rupere legionū agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius vltra institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps * belli fortuna, quamvis prospere fine, equites equosque afflictauerat. In umbrante vesperâ, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Utque cumulos super, & recentia cæde vestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditio- nem accipere, aut expugnare depositunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa si- bi quisque. Posse coloniam plano statim impetu capi. Idem audacie per tenebras irrum- pentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quod si lucem opperiantur, iam pacem, iam pre- ces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. sed opes Cremonen- sum, in sinu prætorum legatorumque fore. Expugnatae vrbis prædam, ad militem, dedita, Ducibus etiā ad duces pertinere. Speciuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuius- quam audiatur, quatunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum An- tonius inferens se manipulis, ubi aspectu & auctoritate silentium fecerat: Non se decus neque pretium eripere tam benè meritis affirmabat: sed diuisa inter exercitum ducesque munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidendo, consultando, con- tatione sèpius, quam temeritate prodesse. Ut pro virili portione, armis ac manu viætoriam iuuerit, ratione & consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua esse qua occurrant, noctem, & ignota situm vrbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoatu- ademto omni prospectu, quis equus locus, quanta altitudo mœnum? tormentis ne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbis foret? Mox conuersus ad singulos, num se- cures, dolabras, &c cetera expugnandis vrbibus, secum attulissent? rogitabat. Et cum ab- nuerent, gladiis ne, inquit, & pilis, perfringere ac subruere muros, vlla manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibus ve protegi necesse fuerit, ut vulgus improvidum irriti sta- binus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius morâ noctis vnius, adiectis tormentis machinisque, vim viætoriamque nobiscum ferimus. Simul lixas calo- nesque cum recentissimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque usui, allatu- ros. Id verò ægrè tolerante milite, prope seditionem ventum, cum pro- gressi equites sub ipsa mœnia, vagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemque exercitum qui Hosti- liæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, compertâ suorum clade, in prælium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes, consiliis ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem, in ipso viæ Postumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana, patentí campo stetit: dein septima Clau- diana, agresti fossâ (ita locus erat) præmunita, dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, densis arbustis intersepta. Hic aquilarum signo- rumque ordo. Milites mixti per tenebras, ut fors tulerat. prætorianum vex- illum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus, latera ac ter- ga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cu[m] dilectis popularium, primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cre- monæ, & reciperatis cibo somnoque viribus, cōfectum algore atque inediâ hoste, posterâ die profligare ac proruere, ratio fuit: indigus rectoris, * vacuuus consilij, tertia fermè noctis horâ, paratis, iamque dispositis Flauianis impin- gitur. Ordinem agminis disiecti per iram ac tenebras, asseuerare non ausim: quamquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro suorum cornu; quintam,

Vitelliani
autem sine
duce.

Itaque fu-
giunt.

* Farn. p[ro]celij
Inter ea Fla-
uiana om-
nes copia
iuncta.

Cremonam
ire depo-
scunt:

Spe præda:

Ducibus etiā
inuitis.

Vnus Anto-
nius retinet.

Cremonam
Vitelliani
omnes con-
uenere:

Parati præ-
lio.
Itaque &
Flauiani se
parant.
Eorum di-
positio.

Vitelliani
inuidunt.

* Libri manuf.
inops.

Quorum or-
do incertus.

quintam, & quintadecimam, cum vexillis nonæ, secundæque, & vicesimæ, Britannicarum legionum, medianam aciem, sextadecimanos, duo et uicesimanosque, & primanos, læuum cornu complesse. Rapaces atque Italici, omnibus se manipulis miscuerant. Equites, auxiliaque, sibi ipsi locum legere. Prælium totâ nocte varium, anceps, atrox, his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu iuuabant. Eademque, utrâque acie, arma, crebris interrogationibus, notum pugnæ signum: permixta vexilla, ut quisque globus, capta ex hostibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maximè septima legio, nuper à Galbâ conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam signa. Ipsam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multâ cum hostium strage, & ad extremū moriens, seruauerat. Sustinuit labente aciem Antonius, accitis prætorianis, qui vbi excepte pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, ut tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primò & arbustis sine hostium noxâ illisa. Magnitudine eximiâ, quartadecimæ legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem prouebat: lateque cladem intulisset, ni duo milites præclarum facinus ausi, arreptis è strage scutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abscidissent. Statim confossi sunt, eoque intercidere nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna surgens ostenderet acies, fallereturque. Sed Flavianis æquior à tergo. hinc maiores equorum virorumque umbræ, & falso, ut in corpora, iectu, tela hostium citra cedabant. Vitelliani, aduerso lumine colluentes, velut ex occulto iaculantes, incerti offerebantur. Igitur Antonius, vbi noscere suos, nosciisque poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promisfisque accendens, cur rari sumissent arma? Pannonicas legiones interrogabat. Illos esse campos, in quibus abolere labem prioris ignominiae, vbi reciperare gloriam possent. Tum ad Mœsicos conuersus, principes auctoresque belli ciebat: Frustrâ minis & verbis prouocatos Vitellianos, si manus eorum oculosque non tolerent. Hæc vt quosque accesserat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumque admonens: vt sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. Mox infensus prætorianis: Vos, inquit, nisi vincitis pagani, quis alius Imperator, que castra alia excipient? Illic signa armaque vestra sunt, & mors vicitis. Nam ignominiam consumfistis. Vndique clamor. & orientem solem (ita in Syriâ mos est) Tertiani salutauere. Vagus inde, consilio ducis, subditus rumor, aduenisse Mucianum, exercitus inuicem salutasse. gradum inferunt, quasi recentibus auxiliis aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos, nullo rectore, suus quemque impetus vel pauor contraheret, diduceretve. Postquam pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbat. laxati ordines abrumuntur. nec restitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentisque. Per limitem viæ sparguntur, consecandi festinatione, victores. eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaque, auctore Vipsanio Messalâ, tradam. Julius Mansuetus, ex Hispaniâ, Rapaci legioni additus, impubrem filium domi liquerat. Is mox adultus, inter septimanos à Galbâ conscriptus, oblatum fortè patrem & vulnere stratum, dum semianimum scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur* piato patris manes, néve se ut parricidam aduersarentur. publicum id facinus: & unum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Aduertere proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & questus, & *Vulgè, pl. catos

*Longa &
anceps pu-
gna per te-
nebras.*

*Septima le-
gio afflita.*

**quintadeci-
mæ
Duorum mi-
litum audax
facinus.*

*Luna Fla-
tianos iu-
nat:*

*Antonius
impravis,
qui eos cri-
git.
cur resum-
psisset*

*Tertianorū
laus.*

*Callidum
Antonij cō-
mentum.*

*Patrem fi-
lius inter-
ficit.*

*Vulgè, pl.
catos*

sæuissimi belli exsecratio. Nec eo segnius propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntque. Ut Cremonam venere, nouum immensumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat. ea-
que munimenta rursus auxerat. Quorum aspectu hædere victores, incertis
ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem, fesso per diem noctemque
exercitu, arduum; & nullo iuxta subsidio, anceps. Sin Bedriacum redirent, in-
tolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra, id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos
& opus molientes subitâ eruptione turbarent. Quæ super cuncta, terrebat
ipsorum miles, periculi quām moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, &
ex temeritate, spes, omnisque cædes, & vulnera, & sanguis, auditate præda-
pensabantur. Huc inclinavit Antonius, cinqüe vallum coronâ iuslit. Pri-
mò sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flauianorū pernicie, in quos
tela desuper librabantur. Mox vallum portasque legionibus attribuit, ut
discretus labor fortis ignauosque distingueret, atq. ipsâ contentione decoris
accenderentur. Proxima Bedriacensi viæ, tertiani septimaniq. sumserè, dexte-
riora valli, octaua ac septima Claudiæ, tertiadecimanos, ad Brixianam por-
tam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolâ-
bras, & alij falces, scalasque cōiectant. Tum, elatis super capita scutis, densâ
testudine succedunt. Romanæ vtrimeque artes. pondera saxonum Vitelliani
prouoluunt, disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutan-
tur, donec solutâ compage scutorū exangues aut laceros prosternerent. Mul-
tâ cum strage incesserat * contatio, ni duces fesso militi, & velut irritas ex-
hortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, ut
Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haut
facile discreuerim: nisi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famâ vitaq.
suâ, quamuis pessimo flagitio, degenerauere. Non iam sanguis, neque vulne-
ra morabantur, quin subruerent vallum, quaterentq. portas, innixi humeris,
& super iteratam testudinem scandentes, prehensaré hostium tela brachia-
que. integri cum sauciis, * semineces cum exspirantibus voluuntur, variâ
pereuntium formâ, & omni imagine mortium. Acerrium, septimæ, tertiae-
que legionum, certamen. Et dux Antonius, cum dilectis auxiliaribus, eodem
incubuerat. Obstinatos inter se, cùm sustinere Vitelliani nequirent, & super-
iecta tela testudine laberentur, ipsam postremò balistam in subeentes pro-
pulere: quæ vt ad præsens disiecit obruitque quos inciderat, ita pinnas ac
summa valli ruinâ suâ traxit. Simul iuncta turris, iectibus saxonum cesit. quâ
septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam per-
fregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiae legionis militem, inter omnes
auctores constat. Is in vallum egressus, deturbatis qui resisterent, conspicuus
manu ac voce, capta castra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis, seq.
è vallo præcipitantibus, perrupere. completur cæde, quantum inter castra
murosque, vacui fuit. Ac rursus noua laborum facies, ardua urbis mœnia,
saxeæ turreæ, ferrati portarum obiices, vibrans tela miles, freques obstrictus-
que Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ statu in
eosdem dies mercatu congregata. quod defensoribus auxilium ob multitu-
dinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Anto-
nius, inferrique amœnissimis extra urbem ædificiis iubet: si damno rerum
suarum, Cremonenses ad mutandam fidé traherentur. propinqua muris te-
cta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoq. militum compleat. Illi
trabibus,

*Ad Cremonam castra.**Duo oppugnatū ardua.**Tamen op-
pugnant.**Testudinem
faciunt.**Vitelliani eñ
disciunt.*** Fortasse, ten-
tatio;**Sed sp̄e pra-
de iterum
accendantur.*** Var. semiani-
mes**Denique per-
uincunt, &
perrumpunt.**Vitelliani in
urbem fugâ
feruntur.**Sed & hanc
victores ag-
gregantur.**Ante urbia
incendunt.*

trabibus, tegulisque, & facibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinem glomerantur, & alij tela faxaque incutiebant, cum languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quisq. ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ quoque excisâ, nulla vltra venia, omnisque ira victoris non in vulgus inops, sed in tribunos centurionesque, vbi pretium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles, futuri secors, & ignobilitate tutior, perstabat. Vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cum bellum posuissent. Primores castrorum, nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. Catenas Cæcinæ (nam etiam tum vincitus erat) exsoluunt, orantque, ut caussæ suæ deprecator assistat. Aspernantे tumentemque lacrymis fatigant extremum malorum: *ac fortissimi viri, proditoris opem inuocantes, mox velamenta & *Vic. tot infulas pro muris ostentant. Cum Antonius inhiberi tela iussisset, signa aquilaque extulere. Mæstum inermium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant Victoribus supplicant. Inermes exticte. Mox vt præberi ora cōtumelias, & positâ omni ferociâ cuncta victi patiebatur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoræ tēperassent. Sed vbi Cæcina, prætextâ lictoribusque insignis, dimotâ turbâ, consul incescit: exarsere victores. superbiam, sœuitiamque (adeo inuisa scelera sunt) etiam perfidiam, obiectabant. Obstitit Antonius, datisq. defensoribus ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. Flauiani infensi Cremenses. nec procul cæde aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles. Et votos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremonâ in neutrū. Exercitus, præter insitam prædandi cupidinem, Variâ de caussâ. vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuiisse partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad extrendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia vrbanae plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiorum spectaculū, eadem rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsæ quædam feminæ, studio partium ad prærium progressæ. Tempus quoque mercatus, ditem aliquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Sed primâ & intimâ, ob opes. Ceteri duces in obscuro, Antonium fortuna famaque omnium oculis exposuerat. Is balneas, abluedo cruori, properè petit. Excepta vox est, cum temporis incusaret, statim futurum ut incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tanquam signum incendendæ Cremonæ dedisset, quæ Cremona igitur incen- sa: iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixariumque amplior numerus, & in libidine ac sœuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exactâ ætate feminas, viles ad prædam, in ludibrium trahabant. Vbi adulta virgo, aut quis formâ conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium diuulsus, ipsos postremò direptores in mutuam pernicem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorū dona, sibi quisq. trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aspernati, verberibus tormentisq. dominorū, abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egesserant, in vacuas domos, & inania templa, per lasciuiam iaculaabantur. Utq. exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quatriiduum Cremona suffecit. cum omnia sacra profanaq. in igne considerent, solum Mephitis templū stetit ante mœnia, loco, seu numine, defensum. Hic exitus Cremonam habuit, anno C C L X X X VI. à primordio sui. Condita erat Ti. Sempronio & P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiâ Hannibale,

propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorū, opportunitate fluminum, vberē agri annexu, connubiisque gentium adoleuit floruitque, bellis externis intacta, ciuibibis infelix. Antonius * pudore flagitij, crebrescente inuidiā, edixit, ne quis Cremonenses captiuos detineret. Irritamque prædam militibus effecrat consensus Italæ, emtionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibusque occulte redimebantur. mox rediit Cremonam reliquus populus, reposita fora, templaque, magnificientiā municipum, & Vespasianus hortabatur. Ceterūm assidere sepulta vribis ruinis, noxia tabo humus, haut diu permisit. Ad tertium lapidem progressi, vagos pauentesque Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et vietæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famamque; in Galliam, Iulium Calenum tribunum, in Germaniam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Aduus, yterque Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus alpium, præfidiis occupati: suspectâ Germaniâ, tamquam in auxiliū Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcinâ, cùm Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non allōquio exercitioq. militem firmare, non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorū abditus, ut ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque, præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq. illum, in nemore Aticino desideim & marcentem, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo post de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vincitum. plus apud secordem animum lætitia, quam cura valuit. Multâ cum exultatione in urbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum, compositâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulatioñibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L. Vitellio factum. Dein ceteri, compositâ indignatione, quod consul Rempublicam, dux imperatorrem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamque exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locu Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis, tribuentisque, ebländiretur. Pridie kalend. Nouemb. Rossius Regulus init, eiurauitque. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neque lege latâ, alium suffectum. Nam consul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit, de quâ sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruillianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem crebris lumenib[us] animaduertit. Sciscitanti cauſam, apud Cæcinam Tuscu epulari multos, præcipuū honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere, qui ipsum Tuscu & alios, sed criminosis Blæsum incusarent, quod ægro Principe lætos dies ageret. Vbi asperatū Vitellium, & posse Blæsum peruersti, satis patuit iis qui Principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso, æmulatione prauâ, quod eum omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum

* Vulgo, post
rem, Hagiuj
Antonij
imaginariū
eūcūm pro
ciuibib.

Cremona in-
ſtanrata,
Vespasiani
iussu.

Victores
ſpargunt
videt.

Vitellius in-
tereñ latet,
Et iacet.

Nuncij ad
eum de Bas-
ſo & Caci-
na.

P. Sabinum
in vincula
dat.
Senatum
habet.

Qui verba
torquent &
temperant.

Diarius Cö-
ſul ſuffectus.

Iunij Blæſi
mors:

Obleuen-
cauſam.

Sed delatores
exaggerant:

Et in primis
frater prin-
cipis,

culum imperatoris reserat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, caussam confusionis quærenti. Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, Hac oratio ne viss. pro liberis fratris, preces lacrymasque attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanica legiones, tot prouinciae virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In urbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosque auos iactantem, qui se stirpe imperatoria comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumque negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuo prospectantem. Reddendam pro intempestiuâ latitiâ mestam & funebrem noctem, quâsciat & sentiat viure Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blæsi mors maturam pernicië, palam iussa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno grassari. Addidit facinori fidè nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sœuissima Vitellij vox, quâ (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectatâ inimici morte, iactauit. Blæso super claritatem nataliū & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq. rebus, à Cæcinâ & primoribus partiuâ iam Vitellium aspernantibus, ambitus, abnuere perseverauit; sanctus, inturbidus, nullius repentinae honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonumque agmine, Valens paru militariter it ad bellum. segnius quam ad bellum incedens, proditam à Lucilio Bassô Rauennatei classem, pernicibus nunciis accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discriminem pugnæ, assequi legiones potuisset. Trifia acci- pit. Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hostiliam Cremonamve pergeret. Aliis placebat, accitis ex urbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipse, inutili contatione, Inutiliter cunctatur. agendi tempora consultando consumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrium est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venere tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto discriminè quidé, infamia caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderat vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq. prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam paruâ manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integrum fidè attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reuerentia morabatur, haut diurna vincula apud audios periculorū, & decoris securos. Eo metu, & paucis, quos aduersa non mutauerat, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atq. inde in Etruriam: ubi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauū, & si prouenisset, atrox cōsilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcunq. partem Narbonensis prouinciae egressus, * Gallias & Germaniæ gentes, nouumque bellum cieret. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminū tenebāt, Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorū liburnicis, terrâ mariq. circumuenit. Occupatur plana Vmbriæ, & quâ Picenus ager Hadriâ alluitur. omnisq. Italia, inter Vespasianum ac Vitelliū, Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano, sœutiâ maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Moneci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimorum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum, cunctis circâ hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingredieretur monendo terruit. * simul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator Valerius Paullinus, strenuus militiæ, Flauiani Italia prima occupant.

Valens paru militariter it ad bellum.

Libidine in- tere omnia fædat.

In Vmbriam venit.

Consilium eius forte.

* Auctior Uat. Gallias & exercitus & Ger.

Flauiani Italia prima occupant.

Valerius Paullinus pro Vespasiiano.

& Vespasiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitisque omnibus, qui exauktorati à Vitellio bellum sponte sumebat, Foroiuliensem coloniam, claustraq. maris præsidio tuebatur: eo grauior auctor, quod Paulino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsiq. pagani, fauore municipali, & futuræ potentia spe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruere; Fabius Valens cum quattuor speculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur* mature; ceterisque remanere, & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. Ceterum ut mare tutius Valenti, quam litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quam cui fideret certus, aduersa tempestate Stœchadas Massiliensium insulas affertur. Ibi eum, missæ à Paullino liburnicæ, oppressere. Capto Valente, cuncta ad victoris opes cōuersa, initio per Hispaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit. Nec Gaillæ cōtabantur. Et Britanniam, inclitus erga Vespasianum fauor, quod illuc secundæ legioni à Claudio præpositus, & bello clarus egerat, non sine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxijs mutabant. Eā discordiâ, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni sustulere animos, auctore Venusio: qui super insitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Carthismanduam reginam stimulis accendebat. Carthismandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam, postquam capto per dolum rege Carataco, instruxisse triumphum Claudij Cæsaris videbatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus. spredo Venusio, is fuit maritus, armigerum eius Vellokatum in matrimonium regnumque accepit. concussa statim flagitio domus. Pro marito, studia ciuitatis: pro adultero, libido reginæ, & sauitia. Igitur Venusius, accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discrimen Carthismanduam adduxit. Tum petita à Romanis præsidia. & cohortes alæque nostræ, variis præliis, exemere tamen periculo reginam. Regnum Venusio, bellum nobis relictum. Turbata per eosdem dies Germania, & secordiâ ducum, & seditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ sociali, propè afflita Romana res. Id bellum, cum cauiss & euentibus (etenim longius prouectum est) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc sine metu, abducto è Mœsiâ exercitu, sed prima rerum, quieti speculabantur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia, accepere, expugnatis cohortium alarumque hibernis, vtrâque Danubij ripâ potiebantur. Iamque castra legionum exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoræ gnarus, ac ne externa moles vtrimeque ingrueret, si Dacus Germanusq. diuersi irrupissent. Affuit vt saepe alias, fortuna populi Ro. quæ Mucianum viresque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim transgimus. Fonteius Agrippa ex Asiâ (proconsul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est: additis copiis è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias, & externo bello illigari, pars consilij, pacisq. erat. Nec ceteræ nationes silebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiae quondam classis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis liberus, præpotens olim, & postquam regnum in formam prouinciae verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, ad scitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, vetustam admodum ciuitatem, à Græcis in

*Valens ma-
re intrat.*

* *Emendo &
diff. regredi-
tur. Maturo,
ceterisque*

*Capitur à
Paullino.*

*In Britanniâ
rebellio,
Duce Venu-
sio.*

*In Germa-
niâ turba.*

*Et Daci re-
bellant:*

*Sed repressit
opportune
Mucianus.*

*In Ponto
bellum,
Duce Ani-
ceto liberto,*

*Is Trape-
zuntem ca-
pit.*

cis in extremo Ponticæ ore cōditam subitus irruptit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romanâ, signa armaq. in nostrum modum, desidiam licentiamque Græcorum retinebant. Classi quoque faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectissimas liburnicarum, omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtius vagabuntur, fabricatis repente nauibus, quas cameras vocat, artis lateribus, latâ alio, sine vinculo æris aut ferri connexâ. & tumido mari, prout fluctus attollitur, summa nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimeq. prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiscretu & innoxium est. Aduertit ea res * Vespasiani [animum,] ut vexillarios è legionibus, ducemque Virdium Geminum, spectatae militiae, diligenter. Ille incompositu & prædæ cupidine vagum hostem adortus, cogit in naues: effectisq. raptim liburnicis, assequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibi, tutum sub Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ donisque ad societatem perpulerat. Ac primò rex, minis armisque supplicem tueri. Postquam merces proditionis, aut bellum ostendebatur, fluxâ, ut est Barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloq. seruili finis impositus. Lætum cā victoriâ Vespasianum, cunctis super vota fluentibus, Cremonensis prœlij nuntius in Ægypto assequitur. Eò properantiū Alexan- driam pergit, ut fracto Vitelli exercitu, urbe quoq. externæ opis indigam fame vrgeret. Namque & Africam, eodem latere sitam, terrâ marique inuadere parabat, clausis annonæ subsidiis, inopiam, ac discordiâ hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij transit: Primus Antonius nequaquam pari innocentia, post Cremonam agebat. satisfactu bello ratus, & cetera ex facili: seu felicitas, in tali ingenio, auaritiam, superbiam, ceteraque occulta mala patefecit. ut captam Italiam persultare, ut suas legiones colere, omnibus dictis factisque viam sibi ad potentiam struere. Utque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo suffragio turbidissimus quisque dilecti. nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari violentiâ trahebantur. quæ seditiosa, & corruptenda disciplina, mox in prædam vertebat, nihil aduentantē Mucianum veritus, quod exitiosius erat quam Vespasianum spreuisse. Ceterum propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæque victricum legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri, Veronæ relicti. sufficere cohortes alæque, & è legionibus leæti, profligato iam bello videbantur. Undecima legio sese adiunxerat, initio contata, sed prosperis rebus, anxia quod defuisset. Sex millia Dalmatarum, recens dilectus, comitabantur. Ducebat Poppæus Siluanus consularis. vis cōsiliorum penes Annium Bassum, legionis legatum. Is Siluanū secordem bello, & dies rerum, verbis terentem, specie obsequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quietâ cum industriâ aderat. Ad has copias, è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti. Classem, Dalmatae suppleuere. Exercitus ducesq. ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de summa rerum contantes, quod motas ex urbe prætorias cohortes audierant, & teneri præsidiis Apenninū rebantur, & ipsos in regione bello attritâ, inopia & seditiosa militum voces terrebant, Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & festinatio atque audiitas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos autores habeo, tantam victoribus aduersus fas nefasq. irreuerentiam fuisse, ut gregarius eques, occisum à se proximâ acie fratrem professus,

*Classem in-
cendit.
* Nec male,
illudens,*

*Cameras,
naues.*

** Forte, Vespa-
sianum, alia
voce inducta.*

*Anicetus
Romanis
traditur.*

*Vespasianus
Alexandriæ
venit.*

*Antonius
immobilitè
agit:*

*Et ambitio-
se.*

*Copias in
hostem ex-
pedit.*

*Earum menu-
meratio.*

*Contantur
in viâ.*

*Pecunie &
cōmeatuum
angustiâ.*

*Immane sc̄e-
lus militia.*

præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum: aut vlcisci, ratio belli permittebat. Distulerant tamen quam maiora meritum, quām quæ statim exsoluerent. nec quidquam vlt̄ traditur. Ceterū, & prioribus ciuium bellis, par scelus inciderat. Nam prælio, quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, vt Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locusque exempla recti, aut solatia mali poscent, haut absurdè memorabimus. Antonio ducibusq. partium, præmitti equites, omnemq. Vmbriam explorari placuit, si quā Apennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas signaque, & quidquid Veronæ inilitum foret: Padumque & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui nepterent moras, quippe nimius iam Antonius, & certiora de Muciano sperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præfens vrbe potiretur, expertem se belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus contandi vtilitates edifferens: atq. ita compositus, vt ex euentu rerū aduersa abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, ceterosq. sibi fidos, apertiū monuit. Iisque omnes, de festinatione Primi ac Vari sinistre, & Muciano volentia scripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, vt non pro spe Antonij, consilia factaque eius æstimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminatioibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus linguae, & obsequij insolēs. litteras ad Vespasianum composuit, iactatiū quām ad Principē, nec sine occultâ in Mucianum insectatione. Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiae duces, suā constantiā perruptas alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorū Rhætorumq. auxilia. quod discordes, dispersasque Vitellij legiones, equestri procellâ, mox peditum vi, per diem noctemque fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. casum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium urbium excidiis, veteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuntiis neque epistolis, sed manu & armis Imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsia pacem, sibi salutem securitatemque Italiæ, cordi fuisse. suis exhortationibus, Gallias Hispaniasque validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues simultates: quas Antonius simplicius, Mucianus callide, coque implacabilius nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, stultâ dissimulazione, remedia potius malorum quām mala differebat. Quippe confidenti consultantique supererant spes viresque: cùm è contrario lœta omnia fingeret, falsis ingrauascebatur. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eoque plures: ac si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductosque, vt robora viatoris exercitus nosceret, remittendo: quos omnes Vitellius secretò p̄ercontatus, interfici iusfit. Notabili constantiā, centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutē frustra accendebat, perpulit, ad vires hostium spectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumq. animum professus, vt cuncta viseret, postulat. Missi qui locum prælij, Cremonæ vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentique

Reliqua copia arcessuntur.

Mucianus ambigua scripta.

** Alio vo-
lenti
Qui alienat
Vespasianum
ab Antonio:*

*Isto nec ig-
naro, nec dis-
simulante.*

*Littera eius
superba.*

*Quibus mi-
re Mucianus
offensus.
Vitellius cla-
dens dissimu-
las.*

*Rumores
veras.*

*Centurionis
memorabile
factum.*

abnuentique vera esse quae referret, atque vltro corruptum arguenti: *Quandoquidem, inquit, magno documento opus est, nec aliis iam tibi aut ritae, aut mortis meæ Ius, dabo cui credas.*

atque ita digressus, voluntariâ morte dicta firmavit. *Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiaque eadem tradidere.*

Vitellius ut è somno excitus, Iulium Priscum, & Alphenum Varum, cum xiiii. prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet.

Secuta è classicis legio. tot millia armatorum, lecta equis virisque, si alius dux foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datae.

Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentiam properus, festinare comitia, quibus cōsules in multos annos destinabat: fœdera sociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nullâ in posterum curâ, lacerare imperium.

Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorū aderat, stultissimus quisque pecuniis inercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari,

neque accipi, saluâ republicâ poterant. Tandem, flagante exercitu, qui Me-

uaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consiliis

*obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum superuolitauit, ut nube atrâ diem * obtenderent. Accessit dirum omen, pro-*

fugus altaribus taurus, disiecto sacrificij apparatu, lögè nec vbi feriri hostias

mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, imprudus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus

vrgendo trahendove bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios, vultu quoque & incesu trepidus, dein temulentus. Postremò tædio castrorum, &

auditâ defectione Misenensis classis, Romam reuertit, recentissimum quod-

que vulnus paucis, summi discriminis incuriosus. Nam cum transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hie me atque inopiam hostes

agredi, in aperto foret, dum dispergit vires, acerrimum militem, & usque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq. tradidit, peritissimis cen-

turionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturis. Arcuere eos inti-

mi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, ut aspera quæ utilia,

nec quidquam nisi iocundum & læsurum acciperet. Sed classem Misenensem

(tantum ciuilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudio Fa-

uentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimissus, ad defectionem traxit,

sicut Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. præerat classi Clau-

dius Apollinaris, neque fidei constans, neque strenuus in perfidiâ. & Apinius

Tiro præturâ functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem se defectoribus

obtulit. à quibus municipia coloniaeque impulsæ, præcipuo Puteolanorum

in Vespasianum studio, contrâ Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulatio-

nem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius, Claudiu Iulianum (is nuper clas-

sem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis di-

legit. data in auxiliu urbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat.

Vt collata vtriunque castra, haut magnâ contatione Iuliano in partes Vespa-

siani transgresso, Tarracinam occupauere, mœnibus situque magis, quam ip-

forum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarû Narniæ cum

præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus & quin-

gentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi,

studiis militu & clamoribus populi arima poscétis refouebatur: dum vulgus

ignauû, & nihil ultra verba ausurû, falsâ specie, exercitus & legiones appellat, Hortantibus libertis (nam amicoru eius quanto quis clarior, minus fidus)

vocari

Tandem Vi-
tellius Apen-
ninum occu-
pat.

Honores lat-
ter.

Anc commo-
da.

In castra ve-
nit.

Misrum ei
prodigiun.
Ita manus.
vngò, obtun-
derant.

Romam re-
dit.

Pessimo in
omnibus con-
filio usus.

Misenensis
classe defe-
cio.

Puteolani,
pro Vespa-
siano.

Capuani,
pro Vitellio.

Iulianus cu
gladiateri-
bus transi-
ad Flama-
nos.

L. Vitellius
in eum it.

Tribus Romana nomina dant.

vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluenta multitudine, curam dilectus in consules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti senatoribus indicit, equites Romani obtulere operam pecuniasque, etiam libertinis idem munus vltro flagitantibus. Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in fauore. Et pleriq. haut perinde Vitellium, quam casum locumque principatus miserabuntur, nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, & quæ natura trepidantium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici voluit, aspernatus antea, sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor iuxta audiuntur. Ceterum ut omnia incosulti impetus cœpta, initis valida, spatio languescunt, dilabi paulatim senatores, equitesque, primò contanter & ubi ipse non aderat, mox conterriti, mæstive discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabatur omisit. Ut terrorem Italæ posessa Meuania,

ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haut dubium erga Flauianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. eruptus Sannis, Pélignusque, & Marsi, æmulatione, quod Campania præuenisset, ut in nouo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hie me per transitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantū discriminis adeundum fore, ni Vitellium retrò fortuna vertisset. quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quam ratio affuit. Obuium

illic Petilium Ceriale habuere, agresti cultu, & notitiâ locorum, custodias Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiae, eoque inter duces assumptus est. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuntii, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem caussabatur. Domitiano aderat animus: sed custodes à Vitellio additi, quamquam se socios fugæ promitterent, tamquam insidiantes timebantur. Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partitum,

vt Carsulas venere, paucos ad requiem dies sumunt: donec aquilæ, signaque legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, latè prospectans, tuto copiaruin aggestu, florentissimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quam pacem. ne suas quidem legiones operiebantur, vt prædæ quam periculorum socias. Vocatos ad concessionem Antonius docuit,

Esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Finis bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam consiliis & ratione perfici. Iam Misenensem classem & pulcherrimam Campaniae oram descivisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quam quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. Satis gloria prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiscerent Roman capere potius, quam seruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, si incolumentem senatui populoque Rom. sine sanguine quæsissent. His & talibus mitigati animi. Nec multo post legiones venere. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est, Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri. Missus exemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiueré. quidā in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasq. hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent.

Nec

Muli Italorum ad Flauianos deficiunt.

Hi Apenninum transfuerunt.

Cerialis elapsus.

Domitianus non item.

Castra CarJulis.

Antonius milites mitigat.

Præsidium Interamna interceptum.

Nec vlla apud Vitellium
ac reliquum perfidia
que. Nam gregarius
nus, desertis castris ad
uerent. Iisdem diebus
eius Vitellianis cohors
peruallis in Germania
credebant. Visâ cruce
quantum animo equestri
Anagnia, equestri fac
urbanitatis per lasciu
necessitate, inox spos
gionis, & fuit Vergili
nem corruptum, seu qu
Vitellio fidus, & alio
miles transiturus in
lisque in subiectos
præsum intentus.
cepti in medium Vi
alloquitur. pars Na
tricibus legiones,
validæ. Non omis
& pecuniam, & sec
liberos suos Vespa
posuit epistolas: q
electione lictoru
cum fuille ceteri no
Flauium Sabinum p
tia famæque partem
nec defuturas singulam
bus. ne Antonio Vare
nuntius trepidas, popu
pro Vespasiano fore. In
gratiam patrati bella pen
referuaret: id Vespasian
animo eas voces ac
bus incesserent, tan
tur. Namque Flau
tate pecuniaque Ve
præiuissle, domo ag
speciem concordia,
mitem virum abhor
sermonibus de pace, p
mi congressi, polnum
cesque duos testes ha
procu visentibus re
sultans, & miserant
tellius, quam ipse ce
Ceterum ut quisque
discrimen ac dedecu

Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiae certamen, crebra transfugia tribunorū centurionumque. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus, desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsulerent. Iisdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in custodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam vltrâ spem fouerent. nam peruaſſe in Germanias Valentem, & veteres illic nouosque exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in desperatione verſi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equeſtri familiâ, procax moribus, neque absurdus ingenio famam vrbaniſtatis per laſciuiam petere. Iudicio * Iuuenalium sub Nerone, velut ex necessitate, mox ſponte imimos actitauit, ſcīte magis quām probē. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteum Capitonem in proditionem corruptū, ſeu quia corrumpere nequiuerat, interfecit. Galbae proditor, Vitellio fidus, & aliorū perfidiâ illuſtratus. Abruptâ vndique ſpe, Vitellianus miles tranſiturus in partes, id quoq. non ſine dedecore, ſed ſub signis vexilisque in ſubiectos Narniæ campos descendere. Flauianus exercitus, vt ad prœlium intentus * armatusque, densis circa viam ordinibus, adſtiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſſi. relictæ ſimul è vietricibus legiones, neque quiescentibus graues, & aduersus contumaciam validæ. Non omiſſe per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis ſalutem, & pecuniam, & ſecreta Campaniæ offerre Vitellio, ſi poſiſis armis, ſequac liberos ſuos Vefpasiano permifſiſet. In eundem modum & Mucianus componuit epiftolas: quibus plerumq. fidere Vitellius, ac de numero ſeruorum, electione * lictorum loqui. Tanta torpedo inuaderat animū, vt ſi Principem eum fuilſe ceteri non meminiffent, ipſe obliuiferetur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, ſecretis ſermonibus incitabant, victoriæ famæque partem capefferet. *Effi proprium militem cohortium vrbanaſrum.* nec defuturas vigiliū cohortes, ſeruitia ipſorum fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varo que de gloriâ condeſeret. Paucas Vitellio cohortes, & maſtis vndique nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: *Et* ſi ducem præbiſſet, eaſdem illas adulations pro Vefpasiano fore. Ipsum Vitellium ne proſperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui urbem occupaſſet. Id Sabinus conuenire, vt imperium fratri reſeruaret: id Vefpasiano, ut ceteri poſt Sabinum haberentur. Haut quaquam eretto animo eas voces accipiebat, inualidus ſeneſtā. Erant qui occultis ſuſpicionibus inceſſerent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam fratris morareſtur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriusque rebus, auſtoritate pecuniaque Vefpasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuiſſe, domo agrisque pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in ſpeciem concordiâ, offenſarum opera metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorre à ſanguine & cædibus: eoque crebris cum Vitellio ſermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi. poſtremo in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigere. Verba voceſque duos reſtes habebant, Cluuium Rufum & Siliū Italicum. Vultus procul viſentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non inſultans, & miſeranti propior. Quòd ſi tam facile ſuorum mentes flexiſſe Vitellius, quām ipſe cefſerat: inſcruentam vrbem Vefpasiani exercitus intraffet. Ceterūm ut quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, diſcriben ac dedecus oſtentantes, & fidem in libidine viatoris. *Nec tantam mulant, Vefpasiano*

Vitellianis
carptim ad
viatores
tranſeunt.

*Valentis ca-
des.*

*Vita & mo-
res hominis.*

*Alias, iuu-
num*

*Cohortium
Vitellij de-
ditio.*

*Cod. reg. or-
natuſque,*

*Ipsi condi-
tiones propositae.*

*Nec ab eo
ſpeta.
'litorum*

*Sabinus inci-
tatur ad ar-
ma.*

*Nec facile
impellitur:*

*Et magis de
pace amitti-
tur.*

*Quam Vi-
tellij proxi-
mi dirimunt:*

*Eumq. ad
robur exſi-
mulant,*

Vespasiano superbiam, ut priuatum Vitellium pateretur. ne viatos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisq. satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniae sinus promitti. Sed ubi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non demique exercitibus securitatem, nisi exstincto amulatu reddituram. Fabium illis Valentem, captiuum & casibus dubiis reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Munitianus, villam in Vitelliū nisi occidendi licentia habeant. Non à Cæsare Pompeum, non ab Augusto Antoniū incolumes relictos. Nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris, vt tres consulatus, vt tot egregie domus honores deceret, desperatione saltē in audaciam accingeretur. persistare militem, supereesse studia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quam in quod sponte ruant. moriendum vietus, moriendū deditus. id solum referre, nouissimum spiritū per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutē. Surdae ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis, minus placabilem vietorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa aetate parens, quae tamen paucis ante diebus opportunā morte excidium domus præuenit. nihil principatu filij assēcuta, nisi luctum & bonam famam. x v. kal. Ianu. auditā defectione legionis cohortiumque, quae se Narniae dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœstā circum familiā. Simul ferebatur lecticulā parvulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandae & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeo rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antē dominum, relictā fortunā suā sede, per populum, per urbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat. occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidere. in suā concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mæstitia congruentia locutus: *Cedere se pacis & Reip. causā: retinerent tantum memoriam sui, fratremque, & coniugem, & innoxiam liberoruū aetatem miserarentur.* Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postrem fletu præpediente, assistenti cōsuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq. ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adfiterant, vt in æde Concordiae positurus insignia imperij, domumque fratribus petiturus, discessit. Maior hic clamor obstantium penatibus priuatis, in palatium vocantium. interclusum alterum iter, idque solum quod in sacrā viam pergeret, patebat. Tum consilii inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripseratque Flavius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohíberent. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinu mcessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisque miles urbanus, & vigiles, domum Flavij Sabini compleuere. Illuc de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longius iam progressus erat, quam vt regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos, eoque minus validos, Vitelliani consecrarentur, contantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculū pauci sumfere. Circa lacum Fundani, descendantibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurruunt promptissimi Vitellianorum. Modicum ibi proelium, improviso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutissimum ē præsentibus, arcem Capitolij infedit milite, & quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promptum est, quoniam viatore Vespasiano, multi id méri-

Natura ignava & degenerem.

Mater eius obiit.

Ipse Princeps abitur.

Concionem habet.

Abiecte se gerit.

Populus & miles in sede eum resurrexit.

Sabinus interea Remp. suscepserat.

Præliatur eu Vitellianis:

Pellitur.

Capitolium occupat.

id meritum erga partes simulauere. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ secordi clausos circum dedit, eoque concubia nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium acciuit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circum sideri ipsos, nisi subueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, ut digredi sine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repente fusus, oculos auresque impediens. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilariis, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quod pacta turbarentur. Mittit ad
Vitellij ex-
postulatum.

Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros.

*Cur enim è rostris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quam Auentinum & penates vxoris petisset? Ita priuato, & omnem principatus speciem vitanti, conuenisse. Contrà, Vitellium in palatum, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratum innocentium cædibus celeberrimam urbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium præliis legionum, captiuitatibus urbium, deditiobus cohortium iudicatur. Iam Hispanis, Germanisque, & Britanniæ, descendentibus, fratrem Vespasiani mansisse fide, donec ultrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pœnitentia; non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis uno sene, & uno iuvene profici? Iret obuiam legionibus, de summa rerum illic certaret. cetera secundum euentum prælii cessura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui causâ respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiâ suam. Et monuit Martialem, ut per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisâ pacis interficeretur. Ipse neque iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forū & imminētia foro templo præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsq. ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextrâ subeuntibus. In quarum tectum egressi, faxis tegulisque Vitellianos deturbabant. neque illis manus nisi gladiis armatae, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentे porticum iecere, & sequabantur ignem. ambustasque Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndique statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quā Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa vtraque vis. propior atque acrior per asylum ingruerat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, ut in multâ pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obfessi, quæ crebrior fama est, quo nitentes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus, appositæ ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxere flammam, alueruntque. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagravit. Id facinus post conditam urbem luctuosissimum fœdissimumq. pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam nō Porsena deditâ vrbe, neque Galli captâ, * temerare potuissent, furore Principum exscindi? Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuatâ. Nunc palam obfessum, palam incensum. quibus armorū cauissis,*

*Obsidetur.**252 104 74 2**Ille se pur-
gat, miles
culpat.**Capitolium
oppugnatur.**Incenditur.**Querela su-
per eo.*** Plurique libri,
tenere*

*Quic condiderit.**Auxerit.**Reparaverit.**Torpos Sabini.**Consul Atticus.**Multe elapsi.**Inter quos Domitianus.**Qui latebrum suam postea sacravit.**Sabinus confidetur.**Atticus sa- menibus eripitur.*

quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino, ieceratque fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quam quò modicæ adhuc Pop. Rom. res sufficerent. Mox Seruius Tullius, sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Sueſsâ Pometiâ, hostium spoliis exstruxere. Sed gloria operis, libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immēsa potesta Pop. Ro. opes ornarent potius, quam augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam interiecto CCCCXV. annorū spatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla suscepit, neq. tamen dedicauit, hoc solum felicitati eius negatum. Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, ysq. ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus paucoris obſessis, quam obſessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantiâ, inter dubia indigebat. Ex diuerso, trepidus miles, dux segnis, & veluti captus animi, non lingua, non auribus competere. neque alienis consiliis regi, neque sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iuſſerat v̄tare, quæ v̄tuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accedit, omnes præcipere, nemo exsequi. postremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspetabant. Irrumpū Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq. miscent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè insignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neq. fugam ceptantem, circumſtunt, & Quinctium Atticum consulem, vībrâ honoris & suāmet vanitate monstratum quod edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrofa aduersus Vitelliū iecerat. Ceteri per varios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium coniecti, & inter sarcinas abditi. Fuere, qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, vltro rogiantes respondentésve, audaciam pro latebrâ haberent. Domitianus, primâ irruptione apud æditum occultatus, sollertiâ liberti, lineo amictu turbæ sacrificolarum immixtus ignarusque, apud Cornelium Primum paternū clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum sacellum **I O V I C O N S E R V A T O R I**, aramque posuit, casusque suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus, **I O V I C V S T O D I** templum ingens, sequē in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuq. excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulacionesque miscet. Stante in gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, pericere ut absisteret. Tum confossum conlaceratumque, & abſciso capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut sanè spernendi. Quinque & xxix. stipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iustitiamque eius, non argueres: sermonis nimius erat. Id vnum septem annis, quibus Mœsiam, duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitæ, alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinū erat. Cædem eius latam fuisse Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, diremtâ æmulatione inter duos, quorū alter se fratrem Imperatoris, alter conforté imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quod interrogantibus quis Capitoliū incendisset, se reum Atticus obtulerat.

Eaque

Eaque confessione, si
que agnouisse, & à p
tellius, positis apud
illuc gladiatoriibus
aperto audebant. P
Apollinaris remig
cum similes. Non v
fluxi, & amena lito
bus, de bello tantu
rat Apinius Tiro: de
plus inuidiæ quam
Verginij Capitonis
arcem furtim tradit
iugis, super caput h
decurrit. Sternunt i
cūm tenebris, pau
gladiatorum resiste
cuncta pari formid
mine Vitelliani tru
re, in quis præfectu
ruentium onere pr
verberibus fœdatu
riam incesserint, ta
pugnatæ Tarracina
ad fratrem misit: p
insistere iuberet. Q
fuit, nam si recens v
rox, Romam conter
foret, quippe L. Vi
boni, sed quo mode
Vitellij geruntur,
Otriculi per otium
rentur. Nec defuer
contantem, post f
filiam, & dotales e
gratiam Muciani
ostentare potius v
Vitellio desciuissile
batur. Sed cuncta f
temere armis, mun
bus expugnabilem
vni aſsignauit cui
stolis, viatores mor
ret inuidiam, crimi
finem eius insigni
præmissus, ut tran
introiret, satis mat
ret. Antonius per F
venit. Illic interfec
mæſta omnia acc

Eaque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vitellius, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illiç gladiatoribus remigibusque, qui non egredi mœnia, neq. periculum in aperto audebant. Præerat, vt suprà memorauimus, Julianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuâ secordiaque gladiatorum magis, quam ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantum inter conuiua loquebantur. Paucos ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisque ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiae quam virium partibus addebat. Interim ad Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitusque si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurū, multâ nocte cohortes expeditas summis montium iugis, super caput hostiū sistit. inde miles ad cædē magis, quam ad pugnam decurrit. Sternunt inermes, aut armā capientes, & quosdam somno excitos, cum tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidere. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasere, in quibz præfectus classis Apollinaris: reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Julianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus foedatus, in ore eius iugulatur. Fuere, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladesque ex-pugnatæ Tarracinæ, superbè sœueq. egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reipub. fuit. nam si recens victoriâ miles, & super insitam peruvicaciam sectundis ferrox, Romam contendisset, haut paruâ mole certatum, nec sine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamvis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo peslimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narniâ Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Caussa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam dolo contantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nobilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, sicta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius vrbis bellum, quam inferre: quando validissimæ cohortes à Vitellio descivissent, & abscessis omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta: qui sumis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haut facile quis vni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel dum teget inuidiam, crimen meruit. ceterique duces, dum peractum bellum putant, finem eius insigniueré. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, seru auxilium venit. Illic intersectum Sabinum, conflagrassæ Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoq. & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur.

batur. Et Petilio Ceriali equestre prælium aduersum fuerat. namque incautum, & tamquam ad viatos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortosque, & atra fractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incompta hostibus, metum fecerant. neque omissis equis concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. capitul præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures, raptis quod cuiq. obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbe proruimpere iubet. Mox vocato senatu, diliguntur legati ad exercitus, ut prætexto Reipub. concordiam pacemque suaderent. Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Rusticus. auxit inuidiam, super violatum legati prætorisque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exterias gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mænia, ciuilis rabies vsque in exitium temerasset. Æquioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studiū philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differens, armatos monere. Id plenisq. ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propelleret procularentque, ni admonitu modestissimi cuiusque, & aliis minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamine vnum diem postulabant. si moram interiecerint, facilius omnia conuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitellio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, directa belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, ut castris iuxta pontem Miluium positis, posterâ die vrbe ingredissentur. Ratio contandi, ne asperatus prælio miles, non populo, non senatu, ne templis quidē ac delubris deorū consuleret. Sed omnem prolatationem, ut iniamicam victoriæ suspectabat. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam in bellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars vt astiterat Flaminia viâ, pars iuxta ripam Tiberis incessit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuestis equitibus fusa. Miles Vitellianus, trinis & ipse præsidiis occurrit. Prælia ante vrbe multa, & varia: sed Flauianis consilio ducum præstantibus, saepius prospera. Ij tantum conflictati sunt, qui in partem sinistram vrbis ad Sallustianos hortos, per angusta & lubrica viarum flexerant. Superstantes maceriis hortorum Vitelliani, ad serum vsque diei, saxis pilisque subeentes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur. Concurtrre & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani desperatione solâ fuebant. & quinquam pulsi, rursus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rursus illos clamore & plausu souebat: quoties pars altera inclinasset, * abditos in tabernis, aut si quain in domum perfugerant, erui iugularique postulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cædes obuerso, spolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prælia & vulnera, alibi

*Eques eo-
rum vieti.*

*Plebs pro
Vitellio se
armata.*

*Legati de
passe missi.*

*Sed feroci-
ter excepti.*

*Musonij im-
portuna sa-
pientia.*

*Vestales à
Vitellio mis-
sa.*

*Sed miles
mora impa-
tiens.*

*Tripli ag-
mine urbum
adeunt.*

Occurritur:

*Sed Flauiani
vincunt.*

*In campo
Martis præ-
limus.*

*Sed pari
fortuna:*

** Vulgo, ab-
dit.*

*Plebis leni-
tas & sa-
tia.*

*Misera Ro-
ma facies.*

alibi balneæ popinæque. Simul cruor & strues corporū. iuxta scorta, & scor-
tis similes: quantū in luxurioso ôtio libidinū, quidquid in acerbissimā capti-
uitate scelerum: prorsus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & lasciuire.
Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, semel Cinnâ, victori-
bus, nec tunc minus crudelitatis. nūc inhumana securitas, & ne minimo qui-
dem temporis, voluptates intermissæ, velut festis diebus id quoq. gaudium
accederet, exultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimū mo-
lis in oppugnatione castrorū fuit, quæ acerrimis quīsq. vt nouissimam spem
retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortiū studio, cuncta
validissimaruū vrbium excidiis reperta, simul admoét, testudinem, torinen-
ta, aggeres, facesque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hausissent, ope-
re illo consummari clamitantes. Vrbē senatui ac pop. Rom. templa diis red-
dita, proprium esse militis decus, in castris illam patriam, illos penates. ni sta-
tim recipientur, noctem in armis agendā. Contra Vitelliani, quamquam nu-
mero fatoq. dispare, inquietare victoriam, morari pacem, domos arasque
cruore fœdere, supraea victis solatia complectebantur. Multi semianimes,
super turres & propugnacula mœniū, exspirauere. Conuulsis portis, reliquus Sed deo iniui-
globus obtulit se victoribus: & cecidere oinnes contrariis vulneribus, versi
in hostē. Ea cura etiam morientibus decōri exitus fuit. Vitellius captâ vrbē,
per auersam palatiū partem, Auentinum in domum vxoris sellulâ defertur:
vt si diem latebrâ vitauisset, Tarracinam ad cohortes fratremq. perfugeret.
Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris est, cùm omnia metuenti, Iterum re-
præsentia maxime displicerent, in palatiū regreditur, vastū desertumque:
dilapsis etiam infimis seruitiorū, aut occursum eius declinantibus. Terret so-
litudo, & tacentes loci. tentat clausa, inhorrescit vacuis. fessusq. misero erro-
re, & pudendâ latebrâ semet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis Latens capi-
protrahitur. Vinctæ ponè tergū manus. laniatâ veste, fœdum spectaculū du-
cebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus miseri-
cordiam abstulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitelliū infesto iectu, per
iram, vel quo maturiū ludibriis eximeret, an tribunū appetierit, in incerto
fuit: aurē tribunū amputauit, ac statim confossus est. Vitelliū infestis mucro-
nibus coactum, modò erigere os & offerre cōtumeliis, nunc cadentes statuas
suas, plerumq. rostra, & Galbæ occisi locū contueri, postremò ad Geimonias,
vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox vna non degeneris animi
excepta, cùm tribuno insultanti, se tamē Imperatorē eius fuisse respondit. Ac Vox supra
deinde ingestis vulneribus, cōcidit. Et vulgus eādem prauitate insectabatur
interfectum, quā fouerat viuentēm. Pater illi L. Vitellius. septimum & quin-
quagesimum ætatis annum explebat. consulatū, sacerdotia, nomen locumq.
inter primores, nullâ suâ industriâ, sed cūcta patris claritudine adeptus. Prin-
cipatum ei detulere, qui ipsum non nouerat. Studia exercitus, raro cuiquam
bonis artibus quæsita perinde affuere, quām huic per ignauia. Inerat tamen
simplicitas ac liberalitas: quæ, ni ad sit modus, in exitium vertuntur. Amici-
tias dum magnitudine munerum, non constantiâ morum continere putat,
meruit magis quām hābuit.* Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed * Absit ea vox
imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, cùm à vulgatis & repe-
tata est. <sup>à vulgatis & repe-
tata est</sup>
à Galbâ desciuissent. * Præcipiti in occasum die, ob pauorem magistratum
senatorumque, qui dilapsi ex vrbe, aut per domos clientium semet occulta-
bant, vocari senatus nō potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metue-
batur, ad duces partium progressum, & Cæsarem consalutatum, miles fre-
quens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

Castrorum oppu-
*gnata.**Strenuè pro-*
*pugnata:**Vitellius**Palatiū**defert.**Iterum re-*
*petit.**Latenſ capi-**tur.**Ad neco-**ducitur.**Vox supra**eius indolem.**Vita, & mo-**res.**ad uitam**in morte**in vita**in morte**in vita*